

DERLEME

KÜRESELLEŞME VE SİVİL
TOPLUM YAKLAŞIMI

Eren Deniz (TOL) GÖKTÜRK*
Atilla GÖKTÜRK**

Immanuel Wallerstein'a göre kapitalizm uzun krizini liberalizm ile aşmayı denedikten ve başarısız kaldıktan sonra, genel bir çöküş sürecine girecek ve 21. yüzyıl ortalarında ciddi bir çöküşle tanışacaktır (Wallerstein, I.; 1995). Nitekim, dünya ekonomisindeki eşitsizliklerin her zamankinden fazla olduğu 21. yüzyıla girilen bu dönemde, kapitalizmin günümüzdeki krizini aşma çabası küreselleşme kavramsallaştırması ile karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme, bir başka ifade ile kapitalizmin yeniden yapılanması olarak da değerlendirilebilir. Boratav'a göre, bu durumu tanımlamak için 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başları ile bugün arasında serbest ticaret rejimi, uluslararası finansal serbestlik ortamı ve sermaye hareketleri açısından bir karşılaştırma yapıldığında, o dönemin bugünkü serbestleşme derecelerinin gerisinde olmadığını belirtmektedir (Boratav, K.; 2000:15-25). Günümüzde yaşanan dönüşümleri üç grupta toplayan Boratav, bunları:

1- Uluslararası anlaşmaların da temelini oluşturan ve dünya sisteminin tümünü kapsayacak olan örgütlenmeler,

2- Ulus-devletin yok edilmesi olarak adlandırılan ve devletin küçültülmesini ve işlevsizleşmesini hedef alan değişim süreci,

3- Sermayenin çokuluslu şirketler adı altında hareket serbestisinin sağlanmasına karşın, emeğin ulusal sınırlar içerisinde tutsak edilmesine yönelik politikaların yarattığı dönüşüm olarak tanımlamaktadır (Boratav, K.; 2000:15-25). Boratav'ın yaptığı bu tanımları kapsayan ve kısaca küreselleşme olarak adlandırılan dünyanın içinde bulunduğu bugünkü süreçte, küreselleşmenin senaristleri ekonomik, sosyal, yönetsel, kültürel birçok alanda farklı yaklaşımlar sunmakta ve toplumsal yapılar üzerinde yönlendirmeler yapmaya çalışarak kendi hedeflerine ulaşmayı amaçlamaktadır. Tüm bu gelişmeler,

küreselleşme süreci ile birlikte devletin egemenliğinin ulusal ekonomiler üzerindeki etkinliğinin ortadan kalkmakta olduğu, dünya kapitalizminin, ulusal kapitalizmlerin toplamı olmaktan çıkarak, dünyanın karar veren şirketlerin oluşturduğu bir sisteme dönüştüğü (Keyder, Ç.; 2000), bunun da ulus-devletin erimesine ve dolayısıyla ortadan kalkmasına yol açtığı iddialarına koşut olarak ifade edilmektedir.

Sürecin çeşitli aktörlerine geçmişten çok farklı bir yaklaşım ile yeni roller biçilerek, kavramsal çerçevede oluşturulan tartışmalarla toplumun yeniden yapılanması gereğinin altı çizilmektedir. Bu kavramlar devlet, merkezi yönetim, yerel yönetim, siyasi partiler, uluslararası aktörlerin işlevlerini ve sınırlarını da kapsayacak bir biçimde ele alınmakta ve bu "aktörlerin" sivil topluma yaklaşımına yeni bir boyut kazandırmaktadır. Dünya sisteminin artık yeni bir aşamaya geldiği, devletin güvenlik ve hukuk işlevlerinin dışında kalan her türlü işlevini piyasaya bırakması gerektiği, bunun sonucunda ise özetle; sermayenin küreselleşmesi ile uluslararası eşitsizliğin ortadan kalkacağı; devletin küçültülmesi ile önceden devlet tarafından üstlenilen bir takım işlevlerin artık politik olmayan, aksine apolitik olan piyasa tarafından gerçekleştirileceği; karar alma süreçlerine doğrudan katılımların sivil toplum örgütlerinin yönetimde yer alması ile sağlanabileceği, halk katılımının ve demokratikleşmenin gerçekleştirilebileceği belirtilmektedir.

Bu bağlamda gerek toplum adına talep edenler, gerekse yönetim adına sunanlar açısından, "sivil toplum örgütlerinin" halk adına katılımı (veya yönetimde temsili) olgusu demokratikleşmenin önemli bir göstergesi olarak tanımlanmaktadır. Gelişmekte olan, "demokratik" kurum ve kuralların "tam olarak" işleyemediği, diktatöryel, baskıcı ve otoriter rejim geleneklerinin ağır bastığı "düşük yoğunluklu demokrasilerde", devletin ve/veya silahlı kuvvetlerin "olağanüstü yetkilerinin ve

* Dr., Mersin Üniv. İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü

** Doç. Dr., Mersin Üniv. İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü

sorumsuzluklarının" azaltılmasının bir aracı olarak sivil toplum örgütleri öne sürülmektedir. Bu sav, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinde rejimlerin çöküşüyle birlikte ortaya çıkan "demokratik" kurumların ve rejimin sürdürülebilmesi ve sağlamaştırılmaları tartışmalarında temel bir rol oynamıştır (Green, A.; 1999).

Tüm bunların ötesinde üçüncü ve ikinci dünya gibi demokrasinin sorunlu olduğu bölgeler dışında, "demokrasinin beşiği" olan birinci dünyada da devlet-toplum bağlantısının yalnızca seçimlerde vatandaş ve politikacı bağlantısı çerçevesinde kurulduğu düşünüldüğünde, demokratik işleyişe katılımın eksikliği üzerinden bir tartışma yürütülmektedir. Seçimler aracılığı ile demokrasiye katılımının yetersizliği, özellikle bu ülkelerde halk tarafından seçimlere gösterilen ilginin azalma eğilimi, başka bir ifade ile "temsil krizinin" daha derinleşmesi, bu arayışlar için gerekçe oluşturmaktadır. Böyle bir nokta da katılım için önemli bir araç olarak sivil toplum kavramı öne çıkarılmakta ve giderek demokratikleşmenin nerede ise tek aracı gibi sunulan bir yaklaşım ile her şeyden önce sivil toplum kavramının yüceltilmesi, sivil toplum örgütlerinin işlevlerinin abartılması ve buna bağlı olarak da yönetimde sorumluluk almalarının gerekliliği tanımlanmaktadır.

Bu tanıma bağlı olarak devletin küçültülmesi ve işlevlerinden bir bölümünün sivil topluma devredilmesinin, insan hak ve özgürlüklerinin yayılması ve korunması içinde son derece önemli olduğu ifade edilirken bir yandan da ulus-devlet egemenliğine doğrudan bir karşı çıkış yerine, devletin otoritesinin kapsamının değiştirilmesi gerekliliğine dikkat çekilmektedir (Krasner, S.D.; 2001:10-18).

O halde bugün ulaşılan noktada, devlet ve sivil toplum kavramları temel alınarak yapılan yeni tanımlar ve bu tanımlara dayanan beklentilerin tartışılabilmesi için öncelikle her iki kavrama yüklenen yeni boyutun değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu değerlendirmeye devlet ile başlanır ise, belirli bir toprak parçası üzerinde mutlak egemenliği olduğu varsayılan modern devletin ortaya çıkışı ile devlet-sivil toplum, ekonomik-siyasal alan ya da kamusal-özel alan kutuplaşmalarının doğrudan bağlantısı bulunduğu belirtilmelidir. Modern devlet ya da ulus-devlet ile birlikte ekonomik alanın, devletin egemenlik ilişkilerinden tamamen bağımsız olduğu ve devletin farklı toplumsal sınıflar, katmanlar ve gruplar karşısında tarafsız olduğu varsayılmıştır. Böylece, egemenlik soyut ve salt politik alana indirgenmekte, devletin yapısı, işleyişi, gücü, varolan toplumsal yapıdan ve üretim ilişkilerinden bağımsız soyut bir alanda tanımlanmaktadır. Bu durumda, siyasi erk, ekonomik temellerinden özerkleştirilerek kendiliğinden, doğal bir biçimde ortaya çıkan ve varlığını sürdüren soyut bir güç olarak sunulmaktadır.

Aynı yaklaşım gereği devlet ile sivil toplum arasında mutlak ayrıştırma yapılmaktadır. Sivil toplum, liberal

öğretinin de öngördüğü biçimde insanların doğuştan eşit olduğu varsayımı çerçevesinde, son derece masum bir olgu gibi ele alınmaktadır. Çünkü "en soyut anlamıyla sivil toplum, üyeleri öncelikle devlet dışı faaliyetlerle-ekonomik ve kültürel üretim, ev yaşamı ve gönüllü birlikler- uğraşan ve bu faaliyetler dolayımı ile devlet kurumları üzerinde her çeşit baskı ve denetimi uygulayarak kendi kimliklerini koruyan ve dönüştüren kurumların oluşturduğu bir bütün olarak kavranabilir" (Keane, J.; 1994:35). Tanımdan da görüldüğü gibi böylesi bir sivil toplum siyasi iktidarın eylemlerinden, politikalarından ve uygulamalarından sorumlu değildir. Buna bağlı olarak devletin bir takım işlev ve yetkilerinin sivil topluma devredilebileceği, bu devir teslimle birlikte devletin gücünün azaltılarak demokratikleşmeye yol açılabileceği iddia edilmektedir. Bu devire bağlı olarak, sivil toplum aracılığı ile doğal olarak 'halk' katılımının arttırılacağı ve bunun da demokratikleşmeye yol açacağı ve dolayısıyla hak ve özgürlüklerin gerçekleştirilmesinde önemli adımlar atılacağı öne sürülmektedir.

Yukarda sunulan liberalizmin bireyler için eşit fırsat yarattığı yolundaki iddiası bu yaklaşımın dayanağını oluştururken, siyasal-ekonomik, kamusal-özel alan, devlet-sivil toplum kutuplaşmalarından yola çıkılarak, bu varsayım üzerine demokrasi, çok kültürlülük gibi tartışmalar da eklenmeye çalışılmaktadır. Kapitalizmin ve liberalizmin doğasında olan eşitsizlikler ve dengesizlikler görmezliğe gelinerek, yalnızca, özel alanda varolduğu tanımlanan sivil toplumun, ulus-devletin "ötesine" geçebilecek biricik olgu olduğu varsayılarak, tanımlanan sivil toplum aracılığıyla yaratılan ekonomik küreselleşmenin, yine aynı sivil toplum tarafından politik, kültürel, sosyolojik bir küreselleşmeye de yol açacağı ve yol açtığı ileri sürülmektedir.

Oysa, devletin yapısı üzerine liberal öğretinin doğrultusunda yapılacak bir tartışma için Weber'in devlet tanımından yola çıkılırsa; devlet, belirli bir toprak parçası üzerinde şiddet kullanma tekelini meşru olarak elinde bulunduran bir kurumdur. Bu tanımda yer alan dört ana öğe: toprak parçası, meşruiyet, şiddet ve şiddeti kullanma tekelidir. Bu öğelerden her biri diğeriyle ayrılmaz bir bütünlük arz eder. Ancak devlet bu tanıma ne kadar yaklaşırsa, kimliği bir o kadar sorunsal hale gelir. Çünkü devlet egemenliği altında bulunan yurttaşları üzerinde ne kadar şiddet çok kullanırsa bir o kadar meşruluğundan uzaklaşır ve devlet meşruluğuna ne kadar yaklaşırsa "devlet" olma niteliğini yitirir. Bunun anlamı ise devletin kendi içinde uzlaştırılmaz bir kimliğe sahip olmasıdır.

Devlet faaliyetlerini belirli bir toprak parçası ve bu toprak parçası üzerinde yaşayan üyeleri üzerinde yoğunlaştırır. Bunun tek nedeni ise sınırlarının ve ulusal kimliğinin tehdit edilmesi olasılığıdır. Öte yandan devlet, kendini toplumdaki ne kadar egemen güç olarak soyutlarsa kimliği de bir o kadar sorunsal hale gelir. Devlet bir yandan özerk ve ayırdır, özelden çok kamusaldir; diğer yandan ise geçici ya da rastlantısal olmayan, zorunluluk içeren ve evrensel olan bir yetkiye sahiptir. Ancak, bu yetki,

vatandaşlarının en özel ve gizli alanlarını da kapsayacak bir biçimde toplumun bütününe nüfuz etmesini ve bu bütünü yapılandırılmasını da içerir.

Durum böyle iken, bağımsız piyasa kavramı ve sivil toplum merkezli görüş açısından, birey-devlet ilişkileri irdelendiğinde, toplumun üyeleri terk edilemez doğal haklara sahip, doğal bir alanda öznel bir biçimde bir arada bulunan soyut bireylerdir. Her düzeydeki karşılıklı ilişkilerden bireyleri soyutlamak; güç ve şiddet kavramlarını, özgürlük kavramının; hakları, zorunlulukların; devleti ve hiyerarşiyi, özerk bireylerin; dışına çıkarmak anlamına gelir. Oysa, piyasa ilişkilerinde ya da sivil toplumda, soyut birey kavramı, bireylerin toplumun dışında da varolabileceğini öne süren ideolojik bir kavramsallaştırma değildir.

Bu durum bireylerin yasaları uygun buldukları ya da onayladıkları için değil, kamu adına kendilerine karşı güç kullanılacağını bildikleri için boyun eğmeleri ile çelişir. Bu yaklaşım bu yasaların belirli bir ekonomik sistemi, toplumsal ilişkileri korumak ve sürdürmek üzerine temellendiği gerçeğini de gizlemeye yarar.

Bu durum aynı zamanda ekonomik anlamda egemen olanların egemenliklerinin sürmesi için doğrudan şiddeti uygulama araçlarına sahip olmadıkları görüntüsünü de sunmaktadır. Bu durum en iyi biçimde devlet ile bir çalışan(işçi) arasındaki ilişki ile açıklanabilir. Bir işçi, birey olarak, bir yasayı ihlal ettiğinde doğrudan devlet tarafından şiddete maruz kalır, ama aynı işçi kapsayan toplu iş sözleşmeleri, uzlaşma zorunluluğundan doğar ve şiddet ya da cebir içermez! Devlet-sivil toplum ayrıştırması, piyasanın başat güçleri adına, varolan toplumsal yapının sürdürülmesi için gerekli koşulların hazırlanması ve toplumun farklı katmanları, sınıfları üzerinde devlet aracılığıyla meşru olarak cebir ve şiddet uygulanması gerçeğini saklamaya yarar.

Bu noktada, sivil toplum ile kapitalist devletin aynı zamanda ve mekanda ortaya çıkışına dikkat çekmek gerekir. Kapitalizm öncesinde modern devlette gözlemlediğimiz biçimiyle devlet-sivil toplum ayrıştırmasının varolması söz konusu değildir. Bu çerçevede sivil toplum kavramına da özel bir anlam yüklendiği, görev tanımlandığı gözden kaçırılmamalıdır. Buradan hareketle içinde bulunduğumuz süreçte(küreselleşme), kamusal alan-özel alan ayrımı çerçevesinde sivil topluma daha da farklı bir anlam yüklenmeye çalışılmakta, özel alan içerisinde tanımlanan sivil toplumun kapitalist toplumdaki işlevleri demokratikleşme kisvesi altına gizlenmeye çalışılmaktadır. Sivil toplumun etkinliğinin artırılması ya da devletin küçültülmesi yolundaki savlar bu sorunların ön plana çıkartılarak yalnızca belirli devletler özelinde değil, dünya çapında bir eşitliğe ve demokratikleşmeye gidilebileceğini varsaymaktadır. Uluslararasılık aynı zamanda fakir ülkelerin zengin ülkelere tabiliğinin ve bağımlılık ilişkisinin de ortadan kaldırılacağı bir hareket haline dönüşerek, kıt kaynakların ve eşitsizliğin ortadan kalkmasına, teknolojik

gelişmenin yaygınlaşmasına ve ekonomik küreselleşmeyle birlikte "dünyanın küçülmesine" neden olacaktır (Hoofman, J.; 1995). Bu varsayımların gerçekliği tartışılmasına "devletlerin çoktan egemen güçlerinden vazgeçtikleri alan" olarak tanımlanan uluslararası sivil toplumun, nasıl "ortak çıkar" çerçevesinde birleşebileceği sorgulanarak başlanmalıdır.

Bu boyutta, öncelikle uluslararası toplumsal normların kimin normları ve değerleri olduğu doğru tanımlanmalıdır. Bunun yanı sıra, demokratikleşmeyi sınırlayan uluslararası örgütlerin de desteği ile bazı uluslararası sivil toplum gruplarının devletler tarafından doğrudan ya da dolaylı bir biçimde üretilen ve devlete olan ilişkilerinin dışında algılanamayacak güçler olduğunun kabul edilmesi gerekir. Bu grupların ortaya çıkışları ve meşrulaştırılmaları devletler, kurumlar ya da diğer gruplar aracılığıyla yapılmaktadır. Bu durum ise devletin kendisinin de meşrulaştırılmasının bir başka boyutudur. Sonuç olarak içeride mutlak anlamda egemen ulus-devlet; bu egemenliği birbiriyle bağımlı ve eşit statüde paylaşırken, uluslar üstü bir otoritenin olmadığı egemen devlet sistemi; ulus-devlet içinde kamusal-özel alan ayrımı; ve bütün bu sistemden bağımsız, özerk varlığını sürdüren 'sivil toplum- ekonomik alan' ayrımı, koskocaman bir aldatmadır.

Konun bir diğer yönünü oluşturan, küreselleşmenin, devletlerin yetkisi içerisinde bırakılması gerekliliğini tanımladığı güvenlik ve hukuk alanları, sürecin bir başka boyutunu karşımıza çıkarmaktadır. Başta da belirtildiği gibi ulus-devlet çerçevesinde askeri harcamanın asıl ve temel hedefi vatandaşların güvenliğini sağlamaktır. Oysa, militarizm küresel bir fenomendir ve 1992 rakamlarıyla dünya çapında yapılan askeri harcamaların 815 milyar dolarlık tutarı dünya nüfusunun yarısının gelirin eşittir (Smith, J. and Pagnucco, R.; 1998). Stockholm uluslararası barış enstitüsü (SIPRI)'nin yayınlanan 2000 yılı değerlendirmeleri raporuna göre; "Dünyada silahlanma eğilimi yeniden tırmanışa geçtiği gibi, yoksul ülkelerin askeri harcamaları eğitim ve sağlık hizmetleri aleyhinde büyüyor...Bütün ülkelerin milli gelir toplamlarının % 2.6'sına denk düşen toplam askeri harcamalar eğitim ve sağlık hizmetlerine ayrılan toplam harcamanın 10 katına eşit bir düzeye erişmiştir" (<http://mypage.koc.net / EGITIM/tkumkale/29agustos.html>)

Gelişmekte olan ülkelerin askeri harcamaları (1960-24 milyar, 1987-145 milyar dolar) endüstrileşmiş ülkelere oranla 3 kat daha hızlı artmaktadır. Bu ülkelerde askeri harcamaların toplumsal harcamalara oranı ise Suriye'de %373, Burma'da %222, Etiyopya'da %190'dır. Angola, Mozambik, Pakistan, Somali, Yemen (ve hatta Türkiye) gibi ülkelerde de askeri harcamalar sağlık ve eğitime ayrılan bütçeden kat kat fazladır. Hatta bu ülkelerin vatandaşlarının güvenlikleri bir başka boyutta değerlendirildiğinde, aynı ülkelerde açıklıktan ve önlenebilir hastalıklardan ölenlerin sayısı dışarıdan gelen bir saldırı sonucu ölenlerin sayısından %33 daha fazla olduğu görülmektedir (Smith, J. and Pagnucco, R.; 1998).

Felice'in tezine göre ekonomik gelişme ve militarizm arasında küresel bir alış veriş söz konusudur ve bu alış verişin insan haklarının korunması üzerinde ciddi bir etkisi vardır(Felice,W.F.;1998: 25-40). Örneğin ABD'nin savunma harcamaları 1998 yılı itibarıyla 250 milyar dolar civarındadır ve 2000'li yıllara girildiğinde enflasyonda hesaba katıldığında bu harcamanın günde yaklaşık olarak 680 milyon doları bulması beklenmektedir. Bu rakamlara bakıldığında 'ABD hükümetinin eğitim, mesleki eğitim, konut, ekonomik kalkınma ve çevre korumasına harcadığı miktarın 4 katını askeri harcamalara aktardığı görülmektedir'(Felice,W.F.;1998:25-40). Oysa, ABD İş Bulma Kurumunun verilerine göre 1970'lerde tam zamanlı çalışanlardan %12'si yoksulluk sınırının altında yaşamaktayken, bu oran 1990'da %18'e çıkmıştır. 1989 dan 1997 ye orta sınıfta kabul edilen ücretlilerin maaşları enflasyondan arındırıldığında %5 kadar düşüş göstermiştir(Felice,W.F.;1998:25-40).

Bu veriler, küreselleşmenin tanımladığı çerçevede modern devletin yalnızca güvenlik ve hukuk alanında kalmamasını, devletin ekonomik alana müdahalesi ve beklentisi olmaksızın kendisine tanımlanan yeni role uygun biçimde, sınırlı bir alanda hareket etmesi ve varlığını hissettirmesinin olanaklı olmadığını ortaya koymaktadır. Kaldı ki dünya ekonomisi ve ticaretinde, savunma sanayi ve askeri harcamaların aldığı payın boyutları göz önüne alınırsa, küreselleşmenin tanımladığı ulus-devletin önemini yitirmekte olduğu iddiası yaratmaya çalıştığı ticari ortamlarla ile çelişmektedir.

Ulus-devletin önemini yitirdiği vurgusu bu tablo içinde bir başka kavramı giderek daha fazla öne çıkarmaktadır:Yerel. Toplumsal olan ile mekansal olanın etkileşimi ve bu etkileşimin belli bir coğrafi ölçekte ürettiği bir toplumsal bütünlük olarak algılanan yerel, küresel olanın yeni muhatabı olarak sunulmaktadır. Bu çerçevede küresel olan, yerel ölçeğe birçok konuda uygun birim olarak yaklaşmakta ve bu yolla ulus-devletin özellikle ekonomik ve toplumsal boyuttaki etkinlik alanının daraltılmasında ısrarlı bir beklenti içine girmektedir. Böylece, yeniden yapılanmanın bir parçası olarak küresel ile yerel arasında bir işbölümü ortaya çıkarılmaya çalışılmakta, bu durum da ulus-devleti etkisizleştirici bir içerik taşımaktadır. Bu ilişkide belirleyici olan, hareket yeteneği ve sahip olduğu hız ile gücünü ortaya koyan çokuluslu sermayedir. Bu ilişkide, küresel açısından yerelin önemi işgücü, pazar, hammadde, bilgi birikimi, altyapı boyutunda öne çıkmakta, sermaye her düzeyde kendisine en uygun ölçekleri ararken, yerel sadece olanaklarını tanımlayarak beklemekte ve küresel ilişki şansını yakalamaya çalışmaktadır. Sonuç olarak, küresel-yerel ilişkisinin yarattığı yerelleşme daha çok ekonomik bir anlam ifade etmekte ve yerellikleri yalnızca, bir ekonomik birim olmaya itmektedir.

Adem-i merkeziyetçilik (desantralizasyon) her dönemde yerel yönetimleri güçlendirme politikasının önemli araçlarından birisi olarak görülmüştür. Ancak, bugün adem-i merkeziyetçilik eskisinden belirgin ölçüde

farklılıklar içermekte olup, *subsidiarity* (hizmette yerellik) ve *governance* (yönetişim) gibi ilkelerle ifade edilen ve merkezi yönetimin elinde bulunan "planlama, karar verme, kaynak oluşturma ve bunları yürütme gibi birtakım yetkilerin, taşra kuruluşlarına, yerel yönetimlere, yarı özerk kamu kurumlarına, meslek kuruluşlarına ve idarenin dışındaki vakıf, dernek gibi gönüllü örgütlere aktarılmasını tanımlayan bir beklentiyi içermektedir. Bu yaklaşımın temelinde, yerel yönetimleri güçlendirme ve demokratikleşme arzusunun yer almaktadır. Bu ademi merkeziyetçilik küreselleşmenin yerele engelsiz bir biçimde ulaşma, aradaki ulus-devletin temsil ettiği merkezi yapının tanımladığı sınırları yok sayma çabasıdır. Bunun içinde önceki dönemlerde merkezi yönetim tarafından yerellikler üzerinde oluşturulan demokratik olmayan baskı ve sınırlamaları gerekçe olarak kullanmakta ve demokrasi beklentisinden yararlanmaktadır. Bu beklenti yerelliklerde özel sektör, kamu yönetimleri ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan bir yerel yönetim sistemi kurulmasını, katılım adına öngörmektedir.

Bu durumda, merkezi yönetimin küreselleşme sürecinde yerelin önünü açması ve buna bağlı olarak yönetimin yeniden yapılanması gerekliliği tanımlanmakta, yönetsel açıdan da yerelleşmenin yaşanması gerektiğini savunmaktadır. Oysa bu yerelleşme, sosyal refah devletin üstlendiği ekonomik - toplumsal sorumlulukların büyük bir kısmının özel sektöre terk edilme beklentisi içinde, devletin küçültülmesi savunusu ile ortaya çıkan neo-liberal yeniden yapılanmanın bir tanımlamasıdır. Yerellikleri ön plana çıkaran, küresel ilişkilerin içine doğrudan katmayı hedefleyen ve ulus-devletin koruyucu ve düzenleyici rolünü sınırlamayı ve hatta yok saymayı amaçlayan bu sürecin yerel yönetimleri önemli kılmaması, yerel demokrasiyi bunun için bir gereksinim olarak sunması ve yeni katılım ve işleyiş biçimleriyle yeni bir yönetim anlayışı sunması kendi açısından doğal bir tanımdır.

İçinde bulunduğumuz süreçte(küreselleşme), kamusal alan-özel alan ayrımı çerçevesinde sivil topluma daha da farklı bir anlam yüklenmeye çalışıldığı, özel alan içerisinde tanımlanan sivil topluma kapitalist toplumdaki devletin işlevlerinin bir bölümünün aktarılması ile demokratikleştirme için geçmişten farklı bir görev tanımı yapıldığı belirtilmişti Bu çerçevede *governance* (yönetişim) kavramı içinde bulunduğumuz sürecin en popüler ve en etkili kavramlarından birini oluşturmaktadır. Yönetişim ile bugüne kadar ayrı ayrı durduğu vurgulanan devlet-sivil toplum ikilisinin, birlikte sorumluluk alabileceği, birlikte yöneteceği ve böylece de denetlenebilir...! bir sistem tanımlanmaktadır. Başka bir ifade ile yönetim kavramı, bireyle devlet arasında gelişen yeni bir ilişki biçimini kavramsallaştırmak için kullanılmaktadır(Tekeli,İ.; 1999: 248).

Devletin aşırı merkeziyetçi yapısını, anti-demokratik uygulamaları için gerekçe gösteren, bu yapıdan kurtulunması, bölgesel ya da yerel hizmetlerin yerinden yönetilmesi ve yerel toplulukların özerk, demokratik, de

saydam, verimli bir yönetime sahip olmaları eğilimini yansıtan ve bunun içinde yerel inisiyatiflerin önünün açılması gerektiğini tanımlayan bu yaklaşım, küreselleşmenin kamu yönetiminin kurumsal bütünlüğünü yitirmesi beklentisinin bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede, Habitat II zirvesi ile birlikte daha etkin bir söylem haline dönüşen yönetim, güçlü bir merkezi yönetim yerine, yerinden ve o yerde yaşayanların sivil toplum olarak katılımını ve yönetimde yer almalarını öngörmektedir.

“Devlet ve sivil toplum ayrılığı üretken mülkiyet, statü ve karar alma gücünün –ve dolayısıyla da tarihselliğin kendisinin- artık özel olarak mülk edinilemediği, tamamen demokratik bir toplumsal ve siyasal düzenin kalıcı özelliği olmalıdır. Böylece sivil toplum ile devletin her ikisi de bir diğerinin demokratikleşme koşulu haline gelmelidir.... Devlet kurumları, tersine, yasa çıkarma, yeni politikaları yürürlüğe koyma, tikel çıkarlar arasındaki kaçınılmaz çatışmaları açık seçik bir şekilde çözümlenmiş olan yasal sınırlar içinde tutma ve sivil toplumun yeni eşitsizliklere ve tiranlıklara kurban gitmesini engelleme araçları olarak kavranmalıdır. Öte yandan bu çerçeve içerisinde.....çok çeşitli toplumsal örgütlenmeler siyasal ‘temsilcilerini’ denetim altında tutmak için güçlerini arttırmalıdır. Sivil toplum siyasi iktidardan başından hiç eksilmeyen bir bela kesilmelidir” (Keane, J.; 1994:37). Yereli öne çıkardığı, yerel demokrasiyi merkezi düzeydeki temsili demokrasiye göre daha katılımcı bir çerçeveye kavuşturduğu öne sürülen bu yaklaşım, sorumluluk alan elemanlar arasındaki ilişkiyi, yatay (eşitlerin sorumluluğu) olarak tanımlayarak, katılımcılığın ve saydamlığın güvencesini bu yatay ilişkiye bağlamakta, kararların ilgililere en yakın yerden üretilmesini de bu güvenceler ile oluşturmayı hedeflemektedir. Yönetişimin bir başka gerekçesi de, temsili demokrasinin merkezi ve yerel düzeylerde “popülist” politikalara zemin hazırlaması ve böylece kamu kaynaklarının israfına yol açmasıdır.

Aslında tüm kamuoyunu rahatsız eden bu son nokta yani popülizm, yönetim için katılımın sınırlarını da tanımlamanın bir aracı olmakta, daha “ayrımci” ya da başka bir ifade ile “seçkinci” bir yönetim biçiminin ifade edilmesine olanak sağlamaktadır. Çünkü, modelin getirdiği katılım süreci, tüm sivil topluma (ve onların örgütlerine) aynı yakınlığı duymamakta ve fırsatı tanımamaktadır. Üstelik bu modelin uygulamasında bireyi odağına alan bir katılım değil, örgüt temelli bir katılım modeli önerilmektedir. Böylece, uluslararası sermayenin olabildiğince hareket serbestliği sağladığı ve hegemonyasını kurmaya çalıştığı bir dönemde, dağınık ve birbiryle ilişkisiz sivil toplum örgütlerinin böyle bir yapı içinde yer alması kaçınılmaz olarak güç dengelerinin sermaye yönüne kaymasına yol açacaktır. Kaldı ki, sürecin kendisi, önerdiği esnek üretim tekniklerinin gereği olarak, geniş işçi, emekçi kesimlerinin ve diğer yoksulların örgütlenmesini sınırlamaktadır. Öte yandan küreselleşme ile birlikte hızla büyüyen yoksullaşma ve işsizlik oranları² emek cephesinde varolan örgütlülüklerin de varlığını sürdürmesine önemli darbe vurmaktadır. Bu boyutu ile

de sivil toplum kuruluşlarından büyük ölçüde sermaye tabanlı örgütler ve firmaları tanımladığı ortaya çıkmaktadır. Yönetişim yaklaşımı, toplumun görece refah içindeki kesimlerinin sivil toplum örgütleriyle, firmaların ve yerel yönetimlerin birlikte yönettiği işbirlikçi bir yapı tanımlamaktadır.

Buraya kadar sunulan çerçeveden anlaşılacağı gibi bize göre küreselleşme sürecinin ortaya koyduğu “demokrasi” ve “demokratikleşme”nin tanımı ve çerçevesi, uluslararası sermayenin önündeki engelleri aşarak hareket serbestliğini ve hızını arttırmaya çalışan gelişmiş ülkeler tarafından yapılmakta olup, tanımlanan “demokratikleşme” kapitalizmin gereksinimleri doğrultusunda sunulmakta ve sunduğu bu çerçevede ısrarcı olmaktadır. Bu ısrarda özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde var olan güçlü merkezi devlet yapısının yarattığı sınırlılıklar ve çeşitli kesimlerce dile getirilen demokrasi talebi bir araç olarak kullanılmaktadır.

Türkiye gibi toplumun örgütlenme düzeyinin düşük olduğu ülkelerde özellikle toplumsal muhalefeti temsil ettiği tanımlanan kitle örgütlerinin, ülke yönetimi ve sorunlarına ilişkin görüşlerini dile getirme, dikkate alınma gayreti ve talebi, içinde bulunduğumuz süreçte kavram karışıklığının artmasına yol açmakta ve kimi zaman “yönetişim” ile hedeflenen doğrultuda tavır alınmasına neden olmaktadır. Bu gelişmede, söz konusu sivil toplum örgütlerinin temsil ettiği kesim, örgütün yapılanma biçimi, örgüt –üye ilişkileri vb. birçok faktör etkili olmaktadır. Genelde ülke yönetiminde eleştirilen temsil sistemi ile örgütlenme yapısını oluşturan ve üyesi ile ilişkisini “yönetimlerin” seçimi aşamasından ileri götüremeyen örgüt anlayışı, genelde üyenin adına tavır alma ve her düzeyde temsili içermekte sonuçta da katılım süreçlerini örgütün yönetiminin temsili düzeyinde ele almaktadır. Bu yaklaşım devlet tarafından da yerine ve konusuna göre kullanılmakta, önceden de Türkiye’de örneği yaşandığı ve yaşanmakta olduğu gibi sivil toplum adına işçi, işveren ve Esnaf Sanatkar örgütlerinin yönetimlerinin temsilcileri milyonlarca çalışan adına kararlar üretirken, kendi tabanlarına ters düşen ancak yönetimle uzlaşan korporatist yaklaşımlar sunabilmektedirler.

Birkez Daha

Neo-liberalizm, özellikle bizim ki gibi ülkelerde bir yandan devletin ekonomik alandaki etkisini azaltmaya çalışırken, diğer yandan hükümetin, bireylerin ve doğanın bütünüyle piyasanın taleplerine açık kılınması için uğraş vermektedir. Küreselleşme, “yetersiz gıda ve barınak yardımlarını, eğitime yarımsızlığı, sendikaların ezilmesini, toprakların ucuza kapatılmasını, düşük ücretleri, yüksek karları, paranın saltanatını....sermayenin serbest akışını....kılık değişmiş ırkçılığı, anti-feminist saldırıları, köylülerin maruz kaldığı düşük-yoğunluklu savaşı ve doğanın hızla metalaştırılmasını içermektedir” (Cleaver, H; 1997:2). Bütün bunları geniş toplum kesimlerini etkileyen daha fazla özgürlük, demokrasi ve katılım vb. sloganlar ile birlikte hayata geçirmektedir.

Yapılan tanımlamalar bir "değişim" vaat etmekte, gerçekte, gelir dağılımındaki büyüyen eşitsizlik, ürkütücü boyutlara ulaşan işsizlik ve dünya çapında artan silahlanma ile bu değişimin ağırlığı altında ise yoksul kesim ezilmektedir.

Devlet ve sivil toplum üzerine yapılacak bir tartışmada devletin üç önemli işlevi olan "yasama", "yargı" ve "yürütme" ayaklarının önerilen "değişim" ve "demokratikleşme" çerçevesinde ele alınmasının gerekliliği, bu yazı çerçevesinde dikkat çekilmesi gereken önemli bir noktadır. Ancak, sivil toplumun katılımı, genelde mevcut "yürütme" düzeyinde tanımlanmakta ve tartışılmaktadır. Oysa, devletin diğer işlevleri olan "yasama" ve "yargı" üzerinde küreselleşmenin yarattığı değişim, bu tabloyu çok da bütünleyen bir çizgi sunmaktadır ve sunmak da zorundadır. Bu yazı kapsamında özellikle ele alınmamakla birlikte, 2001 Türkiye'sinde IMF ve Dünya Bankasının talepleri doğrultusunda hızla TBMM'den geçirilen (kısaca Derviş yasaları diye tanımlanan) yasalar ve aynı TBMM'nin tarımın kurumsal örgütlenmesi ve politikalarını baştan aşağı değiştiren kararları³, "çete" tanımlamasının kapsamının daraltılarak bazı suçların DGM yetki alanının dışına çıkarılması gibi örnekler diğer işlevler için bir çırpıda verilebilecek örnekler olmaktadır. Ancak, bunlardan birisi vardır ki, tam da bu yazının tanımlamaya çalıştığı sivil toplum yaklaşımına açıklık kazandırmakta ve kaygıların ne derece haklı olduğunu kanıtlamaktadır; TISK Genel Başkanı Refik Baydur'un son Genel Kurul konuşması; Baydur, konuşmasında İS Güvencesi Yasa Tasarısı hakkında, "Sayın Bakan, ne kadar kızarsa kızsın, sizlerin desteği ile İS Güvencesi Yasa Tasarısı'nı 1.5 yıldır Bakanlar Kurulu'nda tutuyorum. Çünkü bunu yanına İS Kanunu gelecek, esnek çalışma modeli gelecek" (Baydur, R.; 2001) demektedir. Bu gerçeklik küresellesmenin, "sivil toplumu"nu ve o sivil toplum aracılığı ile ortaya çıkan "demokratikles"meyi ve yönü belirli olan "değişim"i sergilemeye kanimizca yetmektedir.

KAYNAKLAR

Baydur, R., (2001) "Üretmeden tüketmeyi unutalım", 22.12., <http://www.ntvmsnbc.com/news/126165.asp#BODY>

Boratav, K., (2000), Emperyalizm mi? Küreselleşme mi?, "Küreselleşme-Emperyalizm Yerelcilik İşçi

Sınıfı, Der. Ahmet Tonak, Ankara: İmge, s.15-25

Cleaver, H., (1997), "Nature, Neoliberalism and Sustainable Development: Between Charybdis & Scylla?", <http://www.eco.utexas.edu/faculty/Cleaver/port.html>

Felice, W.F., (1998), "Militarism and Human Rights", International Affairs, vol.74.1, s.25-40

Göktürk, A., "Kentsel Haklar Kent Yoksullarını Kapsar ise..", İnsan Hakları Konferansı 2001, TODAİE, Ankara, Yayınlanmamış Bildiri

Green, A., (1999), A Cross-Regional Analysis of Civil Society and Democratic Development, <https://www.cc.columbia.edu/sec/dlc/ciao/wps/gna01/gna01.html>, CIAO DATE: 2/00, The Center for International Studies University of Southern California, September

Hoffman, J., (1995), *Beyond the State*, Cambridge: Polity Press

<http://www.activefinans.com/activeline/sayi19/beyazyakalilar.html> "Beyaz yakalıların kara günleri"

<http://mypage.koc.net/EGITIM/tkumkale/29agustos.html>, "Türkiye'nin Silah Harcamaları"

Keane, J., (1994), *Demokrasi ve Sivil Toplum* (çev. Erdoğan, N.), İstanbul: Ayrıntı.

Keyder, Ç., (1993) *Ulusal Kalkınmacılığın İflası*, İstanbul: Metis

Krasner, S.D., (2001), "Egemenlik", *Foreign Policy*, Ocak-Şubat 2001, sf. 10-18

Smith, J., and Pagnucco, R., (1998), "Globalizing Human Rights: the work of transnational human rights NGO's in the 1990s", *Human Rights Quarterly*, vol. 20,

Tekeli, İ., (1999), *Modernite Aşılırken Siyaset*, Ankara: İmge, s.248

Wallerstein, I., (1995), *After Liberalism*, New York: The New Press